

УДК 378.016:81'243

У. К. КИРМАЧ (викладач)

Східноукраїнський національний університет ім. В. Даля

ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЇХ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ

У статті розглянуті вимоги до професійно-кваліфікаційних характеристик сучасних фахівців; на основі аналізу наукових праць розкрито підходи вчених до трактування сутності іншомовної комунікативної компетентності; визначено роль інноваційних технологій навчання у формуванні іншомовної комунікативної компетентності.

Ключові слова: професійні компетенції, іншомовна комунікативна компетентність, компетентнісний підхід, інтерактивні методи навчання.

Постановка проблеми. Аналізуючи проблеми розвитку національної системи освіти, слід акцентувати на тому, що в країні набирає ходи процес переосмислення та перегляду фундаментальних складників освіти: навчально-виховні та науково-методичні засади. Оновлення сутності навчання є визначальним складником реформування освіти в Україні відповідно до сучасних потреб як особистості, так і суспільства. Відтак виникає об'єктивна потреба посилити увагу до досліджень проблем педагогіки і психології професійної освіти, здійснити комплекс спеціальних дидактичних досліджень у галузі сучасних проблем професійного навчання фахівців.

Науковці відзначають, що у світовому освітньому просторі спостерігається стійка тенденція до розробки освітніх стандартів для вищої школи з наголосом на професійні стандарти й орієнтацією на компетентнісний підхід до освіти, до оновлення професійних галузевих стандартів [3, с. 1].

Достатньою підставою для висновку щодо розвитку компетентнісного підходу як стратегічного орієнтиру міжнародної спільноти можна вважати участь відомих міжнародних організацій, що працюють у сфері освіти (ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ, ПРООН, Рада Європи, Організація європейського співробітництва та розвитку, Міжнародний департамент стандартів) у вивченні проблем, пов'язаних з появою компетентнісно орієнтованої освіти. Так, спочатку Міжнародна комісія Ради Європи розглядає поняття компетентності як загальні, або ключові, базові вміння, фундаментальні шляхи навчання, ключові кваліфікації, кроснавчальні вміння або навички, ключові уявлення, опори, або опорні знання [9, с. 8]. Згідно з визначенням Міжнародного департаменту стандартів для навчання, досягнення та освіти поняття компетентності визначається як «спроможність кваліфіковано здійснювати діяльність, виконувати завдання або роботу» [9, с. 8].

Отже, корективи щодо професійно-кваліфікаційних характеристик фахівців, які привносить сучасна соціально-економічна і політична ситуація, передусім інтеграційні процеси в Європі, спонукають к змінам у сфері навчання іноземних мов. Як зазначає В. Кремень, «інтеграція України у світову спільноту потребує досконалого володіння іноземними мовами. Без таких знань прилучитися до міжнародного співтовариства буде неможливо» [10, с. 11].

За таких умов набуття людиною іншомовною комунікативної компетентності може дати їй можливість орієнтуватися у сучасному суспільстві, швидко реагувати на запити часу, активно взаємодіяти з оточуючими, програмувати процес спілкування, переосмислювати та визначати пріоритети власного життя. Більш того, останні роки на різних рівнях широко аналізуються вимоги до професійних компетенцій, які мають бути сформовані у сучасних фахівців у різних сферах, особливо у зв'язку з приєднанням до Болонського процесу. Тому на вищу школу покладається особливе завдання – підготувати компетентнісного фахівця. Відповідно до цього постає потреба в розумінні ролі, структури і функцій іншомовної комунікативної компетентності.

Аналіз попередніх досліджень. Проблеми формування компетентностей учнівської молоді розглядають Н. Бібік, С. Бондар, М. Гончарова-Горяньська, Л. Гузєєв, І. Гушлевська, І. Єрмаков, О. Локшина, А. Маркова, Дж. Рамен, С. Трубочова, С. Шишов. Такий інтерес

великої кількості науковців і педагогів свідчить про те, що компетентнісний підхід до навчання стає освітянською реальією.

Сутність і структуру іншомовної професійної комунікативної компетенції з'ясували А. Андрієнко, Г. Архіпова, Н. Гез, С. Козак, О. Павленко, Н. Пруднікова, Ю. Федоренко, Н. Чернова та ін.

Метою статті є визначення необхідності формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх фахівців згідно до вимог сучасних професійно-кваліфікаційних стандартів навчання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз теоретичної літератури з досліджуваної проблеми дозволив визначити суперечність між: потребою суспільства в іншомовній комунікативній компетентності фахівців, здатних адекватно реагувати на запити часу та взаємодіяти з представниками інших культур та реальним рівнем її сформованості у майбутніх фахівців.

Результати аналізу щодо включеності комунікативної компетентності до професійних або ключових компетенцій за різними джерелами представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Включеність комунікативної компетенції до видів професійних/ключових компетенцій за різними джерелами Автор	Включеність комунікативної компетенції до видів професійних/ключових компетенцій
--	---

Н. Вінник	Звертає увагу на те, що серед п'яти ключових компетенцій, яким надається особливе значення у професійній освіті країн Європейського Союзу: комунікативна компетенція , соціальна компетенція, соціально-інформаційна компетенція, когнітивна компетенція, спеціальна компетенція [2].
Т. Ісаєва	Професійно-особистісні компетенції: комунікативні компетенції , адаптаційно-цивілізаційні компетенції, соціальні компетенції, соціально-організаційні компетенції, ціннісно-змістовні компетенції [4, с. 15 – 21].
Мегапост	Професійні компетенції: управлінські компетенції, комунікативні компетенції , аналітичні компетенції, професійні (предметні/методичні) компетенції [11].
В. Кожевников	Бельгія серед ключових компетенцій виділяє такі: соціальні компетенції, комунікативні компетенції , уміння співпрацювати, компетенція в опануванні бази даних інформаційно-комп'ютерних технологій, самоврядування та саморегуляція, уміння критично мислити, діяти тощо [7].
В. Кожевников	Фінляндія серед ключових компетенцій виділяє такі: пізнавальна компетенція, уміння оперувати в умовах змінювання, соціальна компетенція, особистісні компетенції, творчі компетенції, педагогічні та комунікативні компетенції , адміністративні компетенції, стратегічні компетенції [7].
HR-аналітики (Мегапост)	Комунікативна компетенція , наряду з управлінськими та аналітичними компетенціями, входить до структури професійних компетенцій [11].

Наведений нами у таблиці 1. далеко не повний перелік наукових поглядів підтверджує віднесеність комунікативної компетентності до компетенцій професійних, ключових.

У сучасних дослідженнях *іншомовну комунікативну компетентність* розглядають як:

- здатність здійснювати міжкультурне професійно спрямоване спілкування; взаємодіяти з носіями іншої культури, беручи до уваги національні цінності, норми та уявлення; створювати позитивний настрій спілкування для комунікантів; вибирати комунікативно цілеспрямовані способи вербальної та невербальної поведінки на основі знань про науку і культуру інших народів у межах полілогу культур [1, с. 16];

- результат затрачених зусиль, спрямованих на формування таких іншомовних знань і вмінь, які відображають лінгвістичний, професійно-контекстуальний, психологічний, соціальний та ситуативний стан мови як засобу професійного спілкування [6, с. 63];

- сформовану в процесі навчання іноземної мови здатність вільно і адекватно до умов соціально-рольових ситуацій професійної діяльності розуміти й зумовлювати відповідні мовленнєві висловлювання згідно з теоретичними положеннями і знаннями, що виконують інформаційно-комунікативну функцію, а також практичні вмінь та навички, які забезпечують перцептивно-комунікативну та інтеракційно-комунікативну функції спілкування за допомогою засобів іноземної мови [8, с. 12];

- володіння індивідом необхідним рівнем знань, вмінь і навичок, що визначають ступінь сформованості його професійної діяльності, стилю професійного спілкування та його особистості як носія визначених цінностей, ідеалів і професійної свідомості [13, с. 8].

Отже, іншомовна комунікативна компетентність є інтегральною характеристикою професійної діяльності фахівця і забезпечує компетентне професійне спілкування мовою спеціальності в умовах міжкультурної комунікації.

Оволодіння іншомовною компетентністю передбачає сформованість комунікативних умінь у чотирьох основних видах мовленнєвої діяльності (говоріння, аудіювання, читання, письмо), наявність мовних знань (фонетичних, граматичних, лексичних) та навичок оперування ними.

Вагому роль у формуванні іншомовної комунікативної компетентності мають комунікативні методики вивчення іноземної мови. У навчальному процесі сучасна педагогічна наука велику увагу приділяє інноваційним технологіям навчання, активним та інтерактивним методам. Застосовуючи такі методи, викладач стає для студента взірцем наслідування моделей спілкування. Самі студенти цінують такі форми викладання матеріалу, коли зв'язок із практичним застосуванням знань є найбільшим.

Дослідження, проведені Національним тренінговим центром США показують, що інтерактивне навчання дозволяє різко збільшити процент засвоєння матеріалу, оскільки впливає не лише на свідомість студента, а й на його почуття, волю (дії,

практику). Результати цих досліджень відображені в схемі, що отримала назву «Піраміда навчання». З піраміди видно, що найменших результатів можна досягти за умов пасивного навчання (лекція - 5%, читання – 10%), а найбільших – інтерактивного.

З метою формування комунікативної компетентності студентів доречно організувати дискусії, створювати проблемні ситуації, проводити письмові роботи у формі дискурсивного есе, звертатися до технологій колективно-групового (кооперативного) навчання, використовувати метод «мозковий шторм (brain storm)», внутрішні / зовнішні кола (inside / outside circles), обмін думками (think-pair-share), читання зигзагом (jigsaw reading), парні інтерв'ю (pair-interviews), ситуативне мовлення (імітаційні та рольові ігри).

Вирішити дане питання неможливо без використання комунікативного методу та інтерактивних технологій навчання іноземних мов. Застосування комунікативно - орієнтованої граматики надає змогу повноцінно здійснювати індивідуалізацію навчання та підвищувати його мотивацію. Комунікативно орієнтована грамика іноземних мов включає навчальний граматичний матеріал, призначений для формування у студентів граматичних навичок і вмінь. Отже, доречним є використовувати даний матеріал в продуктивних комунікативно-спрямованих вправах з обиранням для студентів комунікативно-цінних фраз, які дійсно можуть бути використані в реальному житті. Варто відмітити, що досягти цього, а значить оволодіти граматичними правилами іноземної мови й загальнолінгвістичними поняттями, студенти зможуть набагато швидше й легше через гру. Гра сприяє високому ступеню мотивації студентів до говоріння й залученню їх у природно-мовну ситуацію, якісному граматичному оформленню мовного висловлення, зняттю тривожності, позитивному емоційному фону на занятті, кращому запам'ятовуванню граматичних структур й розвитку здатності творчої уяви.

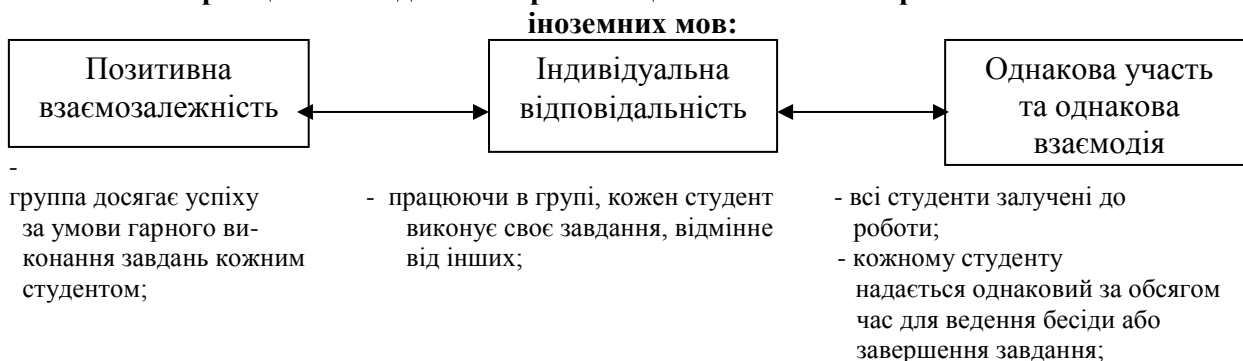
Із численного арсеналу інтерактивних методів навчання до адекватних завдань формування комунікативної компетентності слід ще віднести метод проектів, який передбачає самостійну активну діяльність студентів, задіяння та розвиток їх творчого потенціалу, уміння самостійного опрацювання додаткових джерел, комунікативні (особливо за умови роботи у групі) та організаційні вміння. Проект є можливістю для студентів виражати свої ідеї в зручній для них творчо продуманій формі: виготовлення колажів, афіш та оголошень, проведення інтерв'ю й досліджень (з подальшим оформленням), демонстрація країнознавчих проектів (з ілюстраціями, фотокартками).

Надзвичайно ефективним, особливо під час організації самостійної роботи студентів, є «*casemethod*» (метод випадків і ситуацій). Це інтерактивний метод навчання, що дає змогу наблизити процес навчання до реальної практичної діяльності спеціалістів. «*Casemethod*» – це опис реальної життєвої ситуації, який використовують як педагогічний інструмент, щоб спровокувати дискусію в навчальній аудиторії. Перевагою цього методу є можливість оптимально поєднувати теорію і практику, та розвивати здатність студентів володіти різними стратегіями та засобами спілкування, що є надзвичайно важливим в процесі підготовки майбутнього фахівця.

Серед визначених переваг інтерактивного навчання іноземних мов слід виділити наступні: 1) встановлення дружньої атмосфери і взаємозв'язків між учасниками спілкування; 2) студенти мають можливість бути більш незалежними і впевненими в собі; 3) викладач заохочує студентів до співпраці, підбадьорює їх, вони не бояться робити помилки; 4) студенти отримують можливість подолати страх перед мовним бар'єром; 5) викладач не домінує; 6) кожен студент залучений до роботи, має певне завдання; 7) слабкі студенти можуть отримати допомогу від більш сильних; 8) студенти можуть використовувати свої знання і досвід, набутий раніш.

Іншомовне спілкування розуміється не тільки як уміння подавати інформацію іноземною мовою, а й як процес обміну, у ході якого досягаються певні цілі й завдання, що об'єднані єдиною стратегією взаємодії, взаєморозуміння та співробітництва.

Основні принципи методики співробітництва в системі інтерактивного навчання

Аналіз інтерактивних методів навчання призводить до того, що 1) суб'єкти навчально-виховної діяльності включені у спільну діяльність, яка охоплює різні форми організації навчальної та виховної роботи за професійним спрямуванням, має спільну для усіх мету – досягнення високого рівня сформованості комунікативної компетентності; 2) форми організації навчально-виховного процесу є не лише традиційними, а й інноваційними, професійно спрямованими, передбачають формування навичок поведінки у ситуаціях, пов'язаних із виконанням професійних обов'язків; 3) форми навчально-виховної роботи організуються таким чином, щоб вони могли викликати інтерес та позитивні емоції зі сторони студентів; 4) викладач стає партнером, помічником та порадиником для студента у процесі розвитку його професійного спілкування; 5) студенти включені не лише в аудиторну навчальну роботу, їм надаються широкі можливості для творчо спрямованої самостійної роботи; 6) враховуються індивідуальні та особистісні особливості студентів; 7) індивідуальна робота ведеться через колективну діяльність із врахуванням виховної ролі середовища, студентська група розглядається як суб'єкт професійно орієнтованої системи; 8) студенти мають можливість апробації результатів у реальних ситуаціях спілкування.

Висновки. Таким чином, іншомовна комунікативна компетентність є дійовим засобом професійного розвитку майбутніх фахівців. Ефективність її формування значною мірою залежатиме від урахування різних механізмів та чинників, що притаманні процесу вивчення іноземної мови. Ми вважаємо, що одним з вагомих чинників формування іншомовної комунікативної компетенції майбутніх фахівців є зацікавленість у вивченні іноземної мови. Для її формування потрібно використовувати як традиційні, так й інноваційні форми і методи навчання іноземних мов, які б, доповнюючи один одного, становили єдину систему, яку можна адаптувати до особливостей навчального процесу з метою оптимізації навчання та підготовки висококваліфікованих фахівців.

Список використаної літератури

1. Андриенко А.С. Развитие иноязычной профессиональной коммуникативной компетентности студентов технического вуза (на основе кредитно-модульной технологии обучения): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.08. „Теория и методика профессионального образования” / А.С. Андриенко. — Ростов н /Д, 2007.
2. Вінник Н. Д. Проблематика концепцій ключових кваліфікацій і компетенцій у професійній освіті [Електронний ресурс] / Н. Д. Вінник. - Режим доступу: <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=6&n=80&c=1925>
3. Голубенко О. Освітні стандарти як інтерфейс між освітою та сферою праці [Електронний ресурс] / О. Голубенко. - Режим доступу: <http://www.ualogos.kiev.ua/fulltext.html?id=624>
4. Исаева Т.Е. Классификация профессионально-личностных компетенций вузовского преподавателя: Труды международной научно-практической интернет-конференции [„Преподаватель высшей школы в XXI веке”], Сб.4 / Т. Е. Исаева. — Ростов-н / Д: Рост. гос. ун-т путей сообщения. — С.15–21.
5. Кларин М.В. Интерактивное обучение – инструмент обучения нового опыта / М.В. Кларин // Педагогика. – 2000. - №7. – С.12–18.
6. Клименко Е.В. Формирование иноязычной профессиональной коммуникативной компетентности будущих финансистов: дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.08. / Е. В. Клименко. — Калуга, 2004.
7. Кожевников В. Поняття "компетентність" у педагогіці [Електронний ресурс] // [Освіта-ua](http://osvita.ua). — 03.11.2008 — Режим доступу: www.OSVITA-UA.net
8. Козак С.В. Формування іншомовної комунікативної компетенції майбутніх фахівців морського флоту: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04. „Теорія та методика професійної освіти” / С. В. Козак. — Одеса, 2001.
9. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О.В. Овчарук. — К.: К.І.С. — 112 с.
10. Кремень В.Г. Національна освіта як соціокультурне явище / В.Г. Кремень // Учитель. - 1999. – № 11-12. - С. 11
11. Мегапост – 2008. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.management.web-standart.net/articles/1304/>.
12. Пометун О. Запровадження компетентнісного підходу – перспективний напрям розвитку сучасної освіти [Електронний ресурс] / О. Пометун. — Режим доступу: <http://www.visnyk.iatp.org.ua>
13. Сура Н.А. Навчання студентів університету професійно орієнтованого спілкування іноземною мовою: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04. „Теорія та методика професійної освіти” / Н.А. Сура. — Луганськ, 2005.
14. Tom McArthur. Communicative Competence. Concise Oxford Companion to the English Language [Електронний ресурс] / Tom McArthur. - Режим доступу: <http://www.encyclopedia.com>

Стаття надійшла до редакції 28.02.2012.

У. К. Кирмач. Формирование иноязычной коммуникативной компетентности студентов как условие их профессионального развития.

В статье рассмотрены требования к профессионально-квалификационным характеристикам современных специалистов; на основе анализа научных работ раскрыты подходы ученых к трактовке сущности иноязычной коммуникативной компетентности; определена роль инновационных технологий обучения в формировании иноязычной коммуникативной компетентности.

Ключевые слова: профессиональные компетенции, иноязычная коммуникативная компетентность, компетентностный подход, интерактивные методы обучения.

U. Kyrmach. Formation of Students' Foreign Communicative Competence as a Condition of Their Professional Progress.

In the article the requirements for professional qualifying characteristics of today's specialists are considered; on the basis of research work analysis the scientific approaches to interpretation of the main point of foreign communicative competence are disclosed; the role of innovative teaching technologies in formation of foreign communicative competence is defined.

Keywords: *professional competencies, foreign communicative competence, competent approach, interactive teaching methods.*